

Ana Dili Öğretiminde Yapılandırmacı Hedefler Üzerine Bir Tasnif Çalışması

*Bilginer ONAN**

Öz

Ana dili öğretiminde yapılandırmacı hedeflerin gerekçeli olarak analiz edildiği bu çalışma, iki bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın giriş niteliğindeki birinci bölümünde ana dili öğretimi, yapılandırmacı eğitim sistemi ve hedef kavramları üzerinde durulduktan sonra 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirlenen hedeflerin yapılandırmacı eğitim sistemi ile uyumluluğu ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, ana dili öğretiminde ön plana çıkarılması gereken yapılandırmacı hedefler ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bu bağlamda söz konusu hedefler; konuşma, okuma, yazma ve dinleme alanlarından oluşan temel dil becerilerinin geliştirilmesi, öğrencilerde ana dillerine yönelik bir dil farkındalığı oluşturulması, yaşam boyu devam edecek bir okuma alışkanlığının kazandırılması, alıcı ve üretici boyutlardaki söz varlığının derinlik, genişlik ve ağırlık boyutunda geliştirilmesi, öğrencilerin iletişim becerilerinin bireysel ve sosyal anlamda geliştirilmesi, medya okuryazarlığı konusunda belirli farkındalıkların kazandırılması, öğrencilere zihinsel esneklik kazandıracak bilişsel ortamların sunulması ve zihinsel becerilerinin geliştirilmesi, semantik bilgi alt yapısının oluşturulması, onları yerel ve evrensel değerlerle tanıştıracak eserlerin tanıtılması şeklinde belirlenmiştir. 2015 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki hedefler, yukarıda sıralanan yapılandırmacı görüşler çerçevesinde tasnif edilerek detaylandırılmıştır. Bu hedeflerin lisans eğitimi sürecinde bilinç düzeyinde kalıcı ve geri çağrılabilir bir şekilde kazandırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: ana dili öğretimi, hedef, yapılandırmacı eğitim sistemi

A Classification Study on Constructivist Objectives in Mother Tongue Education

Abstract

This study, which is comprised of two parts, analyses constructivist objectives in mother tongue education furnishing justifications. The first part, serving as the introduction of the study, focuses on mother tongue education, constructivist education system, and the concept of objective and discusses the compliance of the specified objectives in the 2015 Turkish Course Curriculum with the constructivist education system. The second part of the study examines the constructivist goals that should be highlighted in mother tongue education under separate headings. In this sense, these goals are as follows: to develop the basic language skills including speaking, reading, writing and listening; to raise linguistic awareness among students towards their native language; to enable them to gain a lifelong habit of reading; to improve the vocabulary in the dimensions of sender and producer in the dimensions of depth, width, and weight as well; to enhance the communication skills of students in individual and social sense; to enable them to gain specific awareness of media literacy; to provide a cognitive environment where students can have mental flexibility and to develop their mental skills; to form a semantic information infrastructure; to present them with the works that introduce local and universal values to them. This study classifies and elaborates the objectives in the 2015 Turkish Course Curriculum (1st-8th Grade) in

* Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD.

line with the constructivist aspects listed above. It is necessary to achieve these objectives in a permanent and recallable way at a conscious level during undergraduate education.

Keywords: mother tongue education, objective, constructivist education system

Giriş

20. yüzyıl başlarından itibaren bilim ve teknolojiye ortaya çıkan gelişmeler, eğitim ve dil eğitimi alanlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemeye başlamıştır. 1970’li yıllardan itibaren dünyada yaygınlaşmaya başlayan yapılandırmacı eğitim anlayışında, ana dili eğitimi ve hedef kavramları önemli bir yere sahiptir. “Yapılandırmacılık, belirli bir öğrenme bağlamında bireysel yaşantılar ve şemalar ile üst düzey düşünme becerilerini kullanarak bilgiyi zihinsel olarak yapılandırmadır. Literatürde, yapılandırmacılığa oluşturmacılık, inşacılık, yeniden kurmacılık gibi adlar da verilmektedir. Yapılandırmacı eğitimin en önemli özelliği, öğrenenin bilgiyi yapılandırmasına, oluşturmaya, yorumlamasına ve geliştirmesine fırsat vermesidir. Öğrenen, yeni bir bilgi ile karşılaştığında bilgiyi tanımlama ve açıklama için önceden oluşturduğu kuralları kullanır ve algıladığı bilgiyi açıklamak için yeni kurallar belirler” (Bıyıklı, Veznedaroğlu, Öztepe ve Onur, 2007: 12). Yapılandırmacı eğitim sisteminde ana dili eğitiminin önem kazanması, ana dilinin bilgi işleme sürecinde ve zihinsel becerileri geliştirmede işlevsel bir araç olmasından kaynaklanmaktadır. “Özellikle ana dili öğretiminin 1990’lı yıllarda birçok bilim dalı tarafından değerlendirildiği, bu değerlendirmeler sonucunda insan ve toplum için hayati bir önem taşıdığı görülmüştür” (Yalçın, 2006: 17). Bireysel ve toplumsal anlamda bu derece öneme haiz olan ana dili kavramı neyi ifade etmektedir? “Anadili terimi, her zaman çocuğun annesinin dili anlamında kullanılmamaktadır. Başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir. Dilbilim sözlüklerinde genellikle çocuklukta yetişilen çevrenin dili diye tanımlanmaktadır. Bir kişinin toplumla bütün ilişkisi, bu çevre diliyle sağlanır” (Göğüş, 1978: 1). Ana dili kavramı her ne kadar edimsel bir nitelik taşısa da belirli hedefler çerçevesinde sistematik bir öğretim süreci geçirmek zorundadır. Çalışmanın konusunu oluşturan bu hedefler, yapılandırmacı eğitim sisteminde geniş bir bakış açısıyla analiz edilmelidir.

Hedef; genel olarak, ulaşılmak istenen nihai sonuç, maksat, gaye anlamında kullanılmaktadır. Eğitim açısından hedef, sürece dâhil olan kişilerde bulunması istenen, eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikteki özelliklerdir. Hedefler, davranış ve davranış değişikliği ile doğrudan ilgilidir. Belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi sonucunda davranış değişikliği meydana gelmektedir. Olumlu (istendik) yöndeki davranış değişikliği, hedefin gerçekleştiğinin bir göstergesidir. Öte yandan, hedeflerin kalıcı olması da önem taşımaktadır. Kalıcı ve geri çağrılabilir olabilmesi için de tasnif edilerek belirli başlıklar altında ayrıntılı bir şekilde detaylandırılması gerekmektedir. Türkçe öğretmeni adaylarının lisans

eğitimi sürecinde bu hedefleri içselleştirip bilinç düzeyine getirebilmeleri için ayrıntılı izahlara ihtiyaç vardır. Öğretmenin alandaki işlevini ve misyonunu görmesi açısından bu durum son derece önemlidir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki hedefler 2005 (1-5. Sınıflar) ve 2006 (6-8. Sınıflar) programlarında ayrı ayrı yapılandırılmıştır. 2015 programında Türkçe dersi öğretim alanıyla ilgili hedefler incelendiğinde 1-8. sınıfların bir bütün olarak ele alındığı görülmektedir. 2015 ve 2017 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki hedefler (MEB, 2015 - 2017: 7-10)'de şöyle sıralanmaktadır:

1. *Sözlü iletişim, okuma ve yazma becerilerini geliştirmek.*
2. *Türkçeyi konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarını sağlamak.*
3. *Düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, yorumlama, analiz – sentez yapma ve değerlendirme becerilerini geliştirmek.*
4. *Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarını; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlamak.*
5. *Okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığını kazanmalarını sağlamak.*
6. *Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerini sağlamak.*
7. *Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, işbirliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmek.*
8. *Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerini geliştirmek.*
9. *Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerini geliştirmek.*
10. *Çoklu medya ortamlarından aktarılanları sorgulamalarını sağlamak.*
11. *Kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak.*
12. *Millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek.*
13. *Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımalarını sağlamak.*
14. *Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması (MEB, 2017: 10). 2015 Türkçe Programı'ndaki hedeflerden farklı olarak 2017 Türkçe Programı'na bu hedef (14) eklenmiştir. Diğer hedefler, 2015 ve 2017 Türkçe 1-8. Sınıflar Programı'nda aynıdır.*

2015 ve 2017 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki bu hedefler incelendiğinde genel olarak yapılandırmacı yaklaşım ile uyumlu oldukları görülmektedir. Öğretmen adayları

tarafından kalıcı bir duruma getirilebilmeleri için çalışmanın bundan sonraki bölümünde yukarıda sıralanan hedefler belirli tematik başlıklar altında sınıflandırılarak ayrıntılı bir bakış açısıyla yapılandırmacı gerekçeler çerçevesinde ele alınacaktır.

Hedefleri ifade eden tematik başlıklar, aşağıda maddeler hâlinde sıralanmıştır.

1. İletişimsel Hedefler
2. Değerlere Yönelik Hedefler
3. Bilişsel Becerilere Yönelik Hedefler
4. Bilgi Odaklı (Epistemolojik) Hedefler
5. Temel Dil Becerilerine Yönelik Hedefler
6. Kelime Hazinesini Geliştirmeye Yönelik Hedefler
7. Dil Farkındalığı ve Dil Bilinci Oluşturmaya Yönelik Hedefler
8. Estetik ve Sanat Bilinci Oluşturmaya Yönelik Hedefler
9. Bireysel ve Sosyal Gelişimle İlgili Hedefler

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, yukarıda tematik olarak sınıflandırılmış hedefler, ayrıntılı bir şekilde, yapılandırmacı eğitim anlayışı çerçevesinde ana dili öğretimi açısından analiz edilecektir.

İletişimsel Hedefler

Ana dili eğitiminin temel hedeflerinden biri, öğrenciler için gerekli olan iletişim becerilerinin kazandırılmasıdır.

İletişim, “bir gönderici tarafından öte yandaki bir alıcı üzerinde belli bir etki yaratmak amacıyla adına gösterge denen anlam yüklü birimlerden yararlanarak karşı tarafa belli bir bildiri ulaştırılması eylemidir” (Başkan, 2003: 1). Diğer bir tanıma göre iletişim, “bir düşüncenin, bir duygunun yüz anlatımı, el, kol ve baş hareketleri, konuşma yoluyla ya da yazı, telefon, radyo, televizyon gibi bildirişim aracı ve gereçlerinden yararlanarak bir kimseden başka bir kimseye iletimidir” (Kaya, 2010: 122).

İletişimsel hedefler derken kastedilen, öğrencinin dört temel dil becerisini kullanarak duygu ve düşüncelerini diğer insanlara aktarabilmesi ve karşıdan gönderilen duygu ve düşünceleri doğru bir şekilde anlayabilmesi; iletişim teknolojilerini kullanarak bilgi aktarabilmesi ve bu yolla aktarılan bilgileri doğru bir şekilde algılayabilmesi anlaşılmalıdır. Aynı şekilde, iletişimin temeli sayılan dil birimlerini, dil ötesi birimleri (vurgu, ezgi, ton) ve dil dışı göstergeleri anlayabilmesi ve anlatımı belirginleştirecek nitelikte kullanabilmesi gerekir. Burada, dilsel birimlerle dilin kullanımı, dil ötesi birimlerle prozodi (bürün) adı verilen birimlerin kullanımı, dil dışı göstergelerle de görseller ve beden dili kastedilmektedir.

İletişimsel hedefler alan itibarıyla çok geniştir ve sosyal yapılandırmacılığın kapsamında ele alınmalıdır. Vygotsky'nin savunduğu etkileşimsel öğrenmenin temelinde de iletişim becerileri vardır. Medya okuryazarlığı ile ilgili hususlar da bu alana dâhil edilmelidir. 2015 Türkçe Dersi 1-8. Sınıflar Türkçe Programı'nda iletişimsel hedeflerle ilgili şu ifadeler yer verilmiştir: "Öğrencilerin duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır bir biçimde ifade etmesini sağlamak" (MEB, 2015-2017). Burada iletişimsel hedefler, sözlü ve yazılı dil becerileri üzerinden açıklanmıştır.

Yapılandırmacı eğitim anlayışına göre öğrenmenin temelinde paylaşım vardır. Bu paylaşım, öğrenci – öğrenci, öğrenci – öğretmen, öğrenci – aile ve yakın çevre arasında gerçekleşmektedir. Paylaşımın gerçekleşebilmesi için öğrenme öğretme süreci iletişim merkezli olmak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında, yapılandırmacı sistemin iletişim merkezli bir eğitim yaklaşımı olduğunu söylemek mümkündür.

Ana dili eğitiminde iletişimsel hedefler dendiğinde, iletişim teknolojisinin kullanımı da bu alana girmektedir. Yalçın (2006: 34)'e göre "bireyin başka insanlarla iletişim teknolojisini de kullanarak kolayca iletişim kurmasını sağlayacak kadar dil öğrenmesi gerekmektedir."

İletişimsel hedefler aynı zamanda öğrencinin kişisel ve sosyal gelişimi ile ilgili süreçleri de kapsamaktadır. Sosyal ortamlarda iletişim kurabilme becerisini kazanmış bir çocuk, kişisel yönden de kendini gerçekleştirmiş demektir. İletişim becerilerinin gelişmiş olması, öğrenme ortamında da önemli bir işleve sahiptir. Sınıf içerisindeki eğitim ortamı, aynı zamanda bir iletişim ve etkileşim ortamıdır. Öğrenme ve öğretme süreci, öğretmen ve öğrenci arasında kurulan iletişim vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu süreçte aktarılan mesajlar öğretmen, öğrenci, okul ve aile arasındaki iletişimin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. İletişim sürecinin şekli ve niteliği aynı zamanda öğrenme öğretme sürecinin de kalitesini belirlemektedir. Diyalogun son derece önemli olduğu Türkçe derslerinde bu durum daha da önemli hâle gelmektedir.

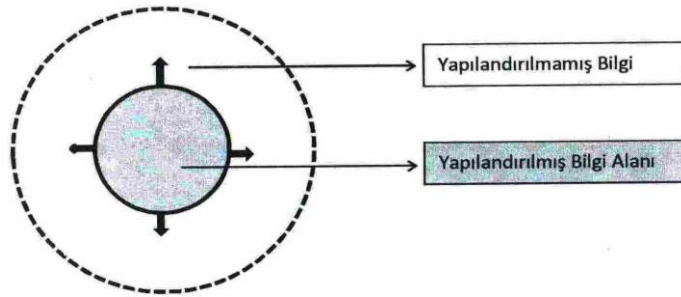
Bilişsel Becerilere Yönelik Hedefler

Ana dili eğitiminin önemli hedeflerinden biri de bilişsel nitelikli hedeflerdir. Çocuğun bilişsel gelişiminde sahip olduğu dil düzeyi, bilgi işleme ve bilgi üzerinde işlem yapabilme kapasitesini de belirlemektedir.

Türkçe dersleri vasıtasıyla öğrenci düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, yorumlama, analiz, sentez yapma ve değerlendirme becerilerini geliştirir. Bunlara yapılandırmacı yaklaşımda zihinsel beceriler denmektedir. Zihinsel beceri kavramı, bilişsel gelişimle ilgilidir. "Bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan aktif zihinsel faaliyetlerindeki gelişime, bilişsel gelişim adı verilmektedir. Bilişsel gelişim, bebeklikten yetişkinliğe

kadar bireyin çevreyi, dünyayı anlama yollarının daha karmaşık ve etkili hâle gelmesi sürecidir. Piaget, Bruner ve Vygotsky, çocuğun çevresindeki dünyayı, değişik yaşlarda nasıl ve niçin böyle gördüğünü ve algıladığını belirlemeye çalışmışlardır” (Senemoğlu, 2013: 34). Bu durumda, ana dili eğitiminde bilişsel hedefler derken örgün eğitim sürecinde, dil eğitimi yoluyla öğrencilerin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan zihinsel faaliyetlerini geliştiren beceriler kastedilmektedir. Bunlara zihin becerileri de denmektedir.

Bilişsel hedefleri gerçekleştirmede ana dili eğitimi etkilidir. Bu etkinin temelinde ana dili derslerinin temel materyali olan metin vardır. Ders kitaplarında yer alan metinler her ne kadar yazar tarafından yazılıp bitirilmiş kurgusal bir yapı olsa da, bilişsel açıdan henüz işlenmemiş bir materyaldir. Anlama, sorgulama, karar verme, analiz etme, sentez yapma, sınıflandırma, eleştirme, yorumlama, sıralama gibi zihinsel becerilerin geliştirilmesinde kullanılmalıdır. Bilişsel hedefleri gerçekleştirme açısından metin üzerindeki çalışmaları iki yönden değerlendirmek gerekir. Aşağıdaki şemada, öğrenme öğretme sürecinde metin işleme sürecinin nasıl ilerlemesi gerektiği görülmektedir.

Şekil 1. Yapılandırılmış ve Yapılandırılmamış Bilgi Alanları

“Öğrenme öğretme sürecinde metinle ilgili çalışmalar, yapılandırılmış bilgi alanından yapılandırılmamış bilgi alanına doğru geliştirilmelidir” (Onan, 2016: 629). Metin işleme süreci açısından değerlendirildiğinde, bilişsel hedeflerin hem yapılandırılmış alanda hem de yapılandırılmamış alanda gerçekleştirilebileceği söylenebilir.

Öte yandan, dilin kendisi de bilişsel gelişimin önemli bir parçasıdır. Bilişsel gelişimi desteklemektedir.

Değerlere Yönelik Hedefler

Ana dili eğitiminin temel hedeflerinden biri de milli ve evrensel değerlerle ilgili öğrencide kültürel bir bilinç oluşturmaktır. Milli ve evrensel değerleri kazandırmada süreç, milli değerlerden evrensel değerlere doğru olmalıdır. Öğrenci öncelikle kendi ülkesinin değerlerini ve kültürünü kazanmalı, daha sonra bu alt yapı üzerine evrensel değerleri inşa etmelidir.

Ana Dili Öğretiminde Yapılandırmacı Hedefler Üzerine Bir Tasnif Çalışması

Milli ve evrensel değerlerin kazandırılmasında Türk ve dünya edebiyatından seçilmiş önemli eserler büyük rol oynayacaktır. Bilindiği üzere bir edebî eser sadece olay örgüsünden ibaret değildir. Edebî eser beraberinde, ortaya çıktığı toplumun ortak bilincini, değerlerini ve kültürünü de taşımaktadır. Öğrenci, bu eserlerde karşılaştığı dolaylı yaşantılar yoluyla yaşadığı toplumun ve dünyanın kültürel değerlerini tanıma ve karşılaştırma fırsatı bulacaktır. Bu açıdan bakıldığında, Türkçe eğitimi alanının edebiyat alanıyla sarmallanmış bir niteliğe sahip olması gerektiğini söyleyebiliriz. Mevcut durumda, bu sarmal sistemin yeterince oluşturulamadığı görülmektedir. Öğrencilerin kültürel kimliklerini ulusal ve evrensel düzeyde geliştirmeleri açısından bu hedeflerin önemli olduğu düşünülmektedir.

Bilgi Odaklı (Epistemolojik) Hedefler

Yapılandırmacı yaklaşımla bilgi kavramı arasında nasıl bir ilgi vardır? Öncelikle bu noktaya açıklık getirmek gerekir.

Yapılandırmacı yaklaşımın fikir mimarlarından biri olan Jean Piaget, bilgi kavramına odaklı bir sistem geliştirmiştir. Piaget'nin fikirlerinden hareketle geliştirilen radikal yapılandırmacılık tamamen bilgi kavramı üzerine kurgulanmıştır. "Radikal yapılandırmacılık, gerçek, hakikat, dil ve insanın anlaması hakkındaki sorulara pragmatik bir yaklaşım sağlayan bilme kuramıdır. Bilgi hakkında bir düşünme biçimi ve bilme etkinliğidir. Radikal yapılandırmacılık, bilgi nasıl tanımlanırsa tanımlansın düşünen organizma kendi yaşantısına dayalı olarak bildiği şeyleri yapılandırmaktan başka seçeneği yoktur sayılısıyla başlar" (Senemoğlu, 2013: 584).

Ana dili eğitimi dersleri sadece beceri değil, bilgi dersleri olarak da düşünülmelidir. Öğrencilerin epistemolojik donanımlarının geliştirilmesinde, ana dili derslerinin önemli bir payı vardır. Öğretmen, ders kitaplarındaki metinler, akranlar, çevresel uyarıcılar ve öğrencinin sahip olduğu ön bilgiler öğrenme ortamındaki başlıca bilgi kaynaklarıdır. Öğrenciler, ağırlıklı olarak bu bilgi kaynaklarından gelen bilgileri kullanırlar.

Yapılandırmacı yaklaşım, öznel bilgiyi destekleyen ve ön plana çıkaran bir eğitim yaklaşımıdır. Tek başına öznel bilgi, öğrenme ortamında bilgi bulanıklığı yaratabilir. Özellikle, öğrencilerin geleceklerini belirlemede çoktan seçmeli test türü sınavların geçerli olduğu eğitim sistemlerinde nesnel bilgi öznel bilgiden daha önemli bir konuma gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, yapılandırmacı eğitim anlayışında bilgi odaklı hedefler içerisine nesnel bilgiyi de dâhil etmek gerekir.

Yapılandırmacı eğitim sisteminde dil öğretiminin bilgi odaklı en temel hedefi, öğrencilere bilgiyi işleme ve üretme becerilerini kazandırmaktır. Bu becerileri kazandırma sürecinde algoritmik (kapalı uçlu) ve algoritmik olmayan (açık uçlu) bilgilerle karşılaştırılmaları gerekir. Türkçe derslerinde öğrenciler ön bilgi, semantik bilgi, epizodik bilgi, dolaylı yaşantı bilgisi, ön varsayım ve sezdirim bilgisi

gibi bilgi türlerini kullanmayı öğrenmelidir. Bunun yanı sıra gündelik bilgi, sanat bilgisi, dini bilgi, bilimsel bilgi, teknik bilgi ve felsefi bilgidен oluşan epistemolojinin belirlediği bilgi türlerinden de yararlanılmalıdır. Metin işleme sürecinde, bu bilgi türleri üzerinden oluşturulacak farkındalık, öğrencilerin farklı alanlardaki bilgi donanımlarını tamamlamada etkili olacaktır. Bu açıdan bakıldığında metnin sahip olduğu potansiyel bilgi birikiminden yararlanılmalıdır diyebiliriz. Bir başka önemli husus, bilgiyi kendine dönüştürme konusudur. Bilgiyi kendine dönüştürme, ezber niteliğinden uzaklaştırmadır. Öğrencinin bu aşamada, bilgiyi detaylandırma tekniklerini de öğrenmesi gerekir.

2015 ve 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programları'nda bilgi kavramı ile ilgili şu hedeflere yer verilmiştir:

1. *Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerini geliştirmek.*
2. *Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi kullanma ve üretme becerilerini genişletmek.*(MEB, 2015-2017).

Bu iki hedefte; belirtilen bilgiyi araştırma, bilgiye erişme ve bilgiyi kullanma kavramları öne çıkmaktadır. Bu hedeflerde, bilgi konusunda geniş ve kapsamlı bir bakış açısı vardır; fakat yeterince ayrıntılara inildiği söylenemez. Bilgiye yönelik hedefleri bilgiyi işleme, bilgiye erişme ve bilgiyi araştırma açısından ele almak gerekir.

Temel Dil Becerilerine Yönelik Hedefler

Temel dil becerilerinin geliştirilmesi, ana dili eğitiminin en önemli hedeflerinden biridir. Bu bağlamda, 2015 ve 2017 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programları'nda temel dil becerilerinin geliştirilmesiyle ilgili şu ifadelere yer verilmiştir:

1. *Sözlü iletişim, okuma ve yazma becerilerini geliştirmek.*
2. *Türkçeyi konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarını sağlamak.*
3. *Okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığını kazandırmak.*
4. *Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır bir biçimde ifade etmelerini sağlamak* (MEB, 2015-2017).

2015 ve 2017 Türkçe Programları'nda temel dil becerilerinin geliştirilmesiyle ilgili dört hedefe yer verilmiştir. Bu hedeflerden çıkan ortak sonuç; öğrencilerin duygu ve düşünceleri en doğru şekilde anlama ve aktarmalarını sağlayacak konuşma, yazma, okuma, dinleme, görsel okuma ve görsel sunu becerilerinin kazandırılması noktasındadır.

Okuma, dinleme ve görsel okuma, anlama becerileri olarak ifade edilmektedir. Konuşma, yazma ve görsel sunu ise anlatma becerileri olarak adlandırılmaktadır.

Okuma;

Okuma, bir anlama becerisidir. Aynı zamanda yazılı dil becerisi grubuna girmektedir. “Alicının metin karşısında yaptığı düşünsel bir etkinliktir. Dar anlamda okuma, yazılı bir metnin şifresini çözme, grafiksel olarak kodlanmış bir bildirinin kodunu çözmek demektir. Geniş anlamda ise, yazınsal bir metni yorumlamak anlamına gelmektedir. Okuma, temel olarak belli bir metin dizgesini betimlemeyi amaçlar. Hangi yapıda, biçimde ya da durumda olursa olsun kendi bağlamı ve tutarlılığı içindeki bir metinde, kendisinden kaynaklanan yani metindeki sözcükler ya da tümcelerin bir arada bulunmasıyla oluşan anlamı keşfetmek ve ortaya koymak için göstergeler dizgesini gözlemlemek; dizgeleri birbiriyle ilişkilendirerek sözcük anlamının ötesinde bir anlam bulmak, yani anlamlandırmak demektir” (Günay, 2001: 9). Okumada asıl amaç alfabeler hâlinde kodlanarak iletilen mesajın, okuyan insanın beyninde anlamlandırılmasıdır; metin sadece bir araçtır (Kurudayıoğlu, 2011:16). Akyol (2005:1)’a göre okuma; ön bilgilerin kullanıldığı yazar ve okuyucu arasındaki etkili iletişime dayalı uygun bir yöntem ve amaç doğrultusunda düzenli bir ortamda gerçekleştirilen anlam kurma süreci olarak tanımlanmaktadır.

Okuma eğitiminde hedef; yapılandırmacı bakış açısıyla izah edilirse, yazılı bir metnin şifresini çözme, yorumlayabilme, bir metnin iç unsurlarından hareketle anlamı tespit etme, genişletebilme ve bu süreçte ön bilgilerden yararlanma olmalıdır. Kısaca, metnin yüzey yapısından hareketle derin yapısını doğru bir şekilde çözümlene becerisidir. Bu tanımlamada dile getirilen ön bilgi kullanımı, anlam kurma, yorumlama doğrudan yapılandırmacı anlayışla ilgili kavramlardır.

Dinleme;

Dinleme, işitsel algıya dayalı bir dil becerisidir. Dilsel nitelikli fonemlerden hareketle anlama ulaşma sürecidir. “Dinleme, işitmekten ayrı, ruhsal bir olaydır. İşittiğini anlamak amacıyla dikkat harcamak ve sonuç çıkarmak için konuşmayı izlemektir” (Göğüş, 1978: 228). Dinleme, “dinleyen kişinin dışarıdan gelen ses kümeleri içerisinden dilsel nitelikli olanları ayırt etmesiyle başlayan daha sonra bu ses kümelerini zihinsel işlemlere tabi tutarak sözlü metin bağlamı çerçevesinde bilgiye dönüştürüp geri bildirim sürecini yine ilgili bağlam çerçevesinde başlatabilme becerisidir” (Onan, 2013: 129). Dinlemeyi doğru tanımlamak için işitme ile karşılaştırmak gerekir. İşitme, ses algısına dayalı uzun bir süreçtir. Dinleme ise bu süreçte aralıklı olarak gerçekleştirilen anlamı tespit etmeye yönelik zihinsel işlemler olarak tanımlanabilir. Yapılandırmacı yaklaşım, dinleme becerisine ses algısı yoluyla anlamı tespit etmeye yönelik zihinsel bir işlem olarak bakmaktadır. Dinleme sadece sesli dil göstergeleri ile anlamı çözme değil, aynı zamanda beden dili ve bürün olgularını da doğru bir şekilde çözümlene işlemidir.

Konuşma;

Konuşma, zihinde başlayan ve düşüncelerin sözle ifade edilmesiyle tamamlanan bir süreçtir. “Bu sürece zihinsel işlemlerle başlanmakta ve öncelikle zihinde yapılandırılmış bilgiler gözden geçirilmektedir. Bu sırada konuşmanın amacı, yöntemi, konusu ve sınırları belirlenmektedir. Ardından aktarılacak bilgiler seçilmektedir. Seçilen bilgiler çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilmektedir. Bu işlemler; sıralama, sınıflama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz – sentez yapma ve değerlendirmedir. Bu işlemler sonucunda düzenlenen bilgiler cümlelere, kelimelere, hecelere ve seslere dökülerek aktarılmaktadır. Aktarma işi beden dili ile desteklenmektedir. Bilgilerin zihinde dikkatlice seçilerek zihinsel işlemlerden geçirilmesi hem aktarma sürecini hem de aktarma işleminde kullanılan ve kelimelerin iyi seçilmesini gerektirmektedir” (Güneş, 2007: 95). Konuşma, fiziksel ve zihinsel bir beceri olduğu için hedefleri kendi içinde iki alt gruba ayırmak gerekir.

Konuşmanın fiziksel süreçleri ile ilgili hedefleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Kelime telaffuzlarının standart Türkçeye göre yapılması. Bu bağlamda, kelimeyi oluşturan seslerin fonem değerlerini çıkarabilme ve eklemleme becerisini kazandırma.
2. Akıcı konuşma becerisinin kazandırılması. Dinleyicinin dikkatini dağıtmayacak şekilde, anlaşılır bir hızda konuşma. Akıcı konuşmanın geri planında bilgilerin uzun süreli bellekte düzenli bir şekilde depolanmış olması gerekmektedir.
3. Bürün olgularının kullanımı ile ilgili hususlar üzerinde de durmak gerekir. Sözcük ve söz dizimi düzeyinde vurgu, ezgi, ton, durak, kavşak gibi bürün olgularını doğru bir şekilde kullanma becerisini kazandırma.
4. Konuşmaya eşlik eden beden dili unsurlarının içerikteki duygu ve düşüncüyü destekler nitelikte uyumlu bir şekilde kullanılması.

Konuşmanın zihinsel süreçleri ile ilgili hedefleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Konuşmanın zihinsel süreci ile ilgili hedefler, düşünsel sürecin düzenlenmesiyle ilgilidir.

1. Bilginin uzun süreli bellekte tematik olarak düzenli bir şekilde sınıflandırılmış olması. Bu işlem, önemli ölçüde dinleme ve okuma becerilerinin zihinsel süreçlerini ilgilendirmektedir.
2. Uzun süreli bellekte düzenli bir şekilde sınıflandırılmış bilgi, konuşmanın fiziksel sürecine akıcılık olarak yansımaktır. Akıcı bir konuşmanın anlaşılabilirlik oranı, akıcı olmayan bir konuşmaya göre çok daha yüksektir. Uzun süreli bellekte düzensiz bir şekilde depolanmış bilgiler, konuşmanın fiziksel sürecinde dolgu ses ve dolgu kelimelerin ortaya çıkmasını sağlar. Akıcılığın bozulmasında, dolgu ses ve kelimelerin ortaya çıkmasında zihinsel süreçteki engeller vardır.

Ana Dili Öğretiminde Yapılandırmacı Hedefler Üzerine Bir Tasnif Çalışması

Konuşmanın zihinsel süreciyle fiziksel sürecinin ortak paydası prozodik kullanımlardır. Konuşmada fiziksel süreç, zihinsel süreci, zihinsel süreç de fiziksel süreci desteklemektedir.

Yazma;

Yazma sonradan öğrenilen bir dil becerisidir. Bu becerinin kazanılması için öncelikle çocukta psikomotor becerilerin gelişmiş olması gerekir. Yazma bir anlatma becerisidir. Zihindeki düşüncelerin alfabetik semboller aracılığıyla dilin gramer ve yazım kurallarına göre, tutarlılık ve bağdaşıklık başta olmak üzere diğer metinsellik ölçütleri çerçevesinde aktarılmasıdır.

Dilbilimsel bir izahla yazma, derin yapı ve yüzey yapı süreçlerinden meydana gelmektedir. Derin yapıda düşüncenin oluşturulması ve düzenlenmesiyle başlar; yüzey yapıda yazım ve dil bilgisi kurallarının uygulanmasıyla sona erer.

Diğer temel dil becerilerinde olduğu gibi yazma da fiziksel ve zihinsel süreçlerden meydana gelmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, yazmanın fiziksel boyutu, çocukta belirli bir psikomotor düzeyi gerektirir. Aynı zamanda, ses ve sembolü örtüştürme becerisinin refleksif düzeyde kullanılmasını gerektirmektedir. Zihindeki sesleri sembolere dönüştürme becerisi yazmada son derece önemlidir. Türkçe gibi ses harf eşgüdümü olan dillerde bu beceriyi kazanmak daha kolaydır. Yazmanın zihinsel süreci, sözdizimsel ve metinsel düzeyde gerçekleşmektedir. Sözdizimsel düzeyde gramer kurallarının yanı sıra cümle bağlamına uygun doğru anlam değerine sahip kelimelerin seçimi önem taşımaktadır. Konuşma becerisindeki prozodi, yazıda noktalama işaretleri ile ortaya çıkmaktadır. Yine, konuşma becerisinde olduğu gibi uzun süreli bellekteki bilgi ve düşüncelerin doğru düzenlenmiş olmasını gerektirmektedir. Yazmanın zihinsel süreciyle ilgili olarak tutarlılık yani cümleler arasındaki anlamsal uyum, metinsellik açısından son derece önemlidir. Yazmadaki temel hedef; öğrencinin zihnindeki duygu ve düşünceleri yazım kurallarına uygun olarak belirli teknikleri kullanarak etkili, estetik ve ikna edici şekilde, belirli türlerde kâğıda aktarabilme becerisini kazandırmaktır.

Görsel Okuma ve Görsel Sunu;

Eğitim alanında *görsel* kavramı 1980'li yıllarda gündeme gelmiştir. Zaman içerisinde kullanım alanı oldukça genişlemiştir. Pedagojik anlamda görseller şu alt gruplara ayrılmaktadır.

1. *Resimler*
 - a. Fotoğraflar
 - b. Çizimler
2. *Grafik Düzenleyiciler (Tablo, şema ve diyagram)*
3. *Karikatürler*
 - a. Yazılı Karikatürler

b. Yazısız Karikatürler

c. Kavram Karikatürleri

Görüldüğü gibi, görsel okuma ve görsel sunu dendiği zaman sadece resimler değil, grafik düzenleyiciler ve karikatürler de göz önünde bulundurulmalıdır. Görsel okuma; görsel göstergeler yardımıyla bir anlam kurma sürecidir. Ana dili öğretiminde görseller üzerinde tek başına çalışma yapılabildiği gibi, metin görsel eşgüdümünden hareketle çalışmalar da yapılabilir. Görsel okumada amaç, görsellerde iletilmek istenen düz ve yan anlamları ve anlam ayrıntılarını çözümleyebilme becerisini kazandırmaktır.

Görsel sunu, görsel okumayla aşağı yukarı aynı mantığa sahiptir. Duygu ve düşünceleri görsel göstergeler yardımıyla yapılandırma ve sistematik bir şekilde aktarma becerisini kazandırmaya yöneliktir. Görsel sunudaki asıl nokta, duygu ve düşüncüyü destekleyen görselleri seçme, oluşturma ve amaca uygun olarak yeri geldiğinde anlam değerlerine uygun olarak kullanabilmedir.

2015 ve 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programları'nda, görsel okuma becerileriyle ilgili "Çoklu medya ortamlarından aktarılanları sorgulamak" (MEB, 2015) şeklinde dolaylı olarak bir hedefe yer verilmiştir. Aynı programda, görsel sunuyla ilgili herhangi bir hedefe yer verilmediği görülmektedir.

Sonuç olarak, görsel göstergeler ana dili eğitiminin önemli bir parçasıdır. Özellikle düşünme becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir işlevi olduğu düşünülmektedir.

Kelime Hazinesini Geliştirmeye Yönelik Hedefler

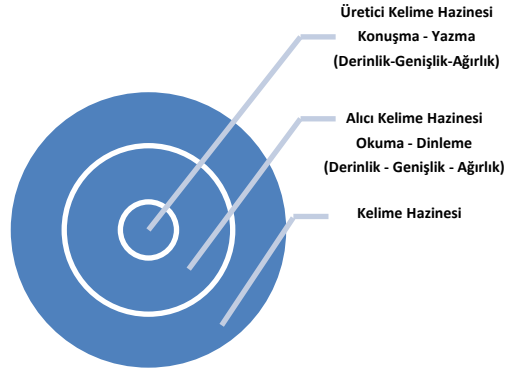
Ana dili eğitiminde, üzerinde önemle durulması gereken hedeflerden biri de kelime hazinesinin geliştirilmesidir. Kelime hazinesi (söz varlığı), "bir dilin bütün kelimeleri, bir kişinin ya da topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamıdır" (Korkmaz, 1992: 10). Ana dili eğitiminde temel dil becerileri ile bağlantılı olarak iki tür kelime hazinesinden söz edilebilir.

1. Üretici Kelime Hazinesi (Konuşma – Yazma)
2. Alıcı Kelime Hazinesi (Okuma – Dinleme)

Üretici kelime hazinesi "konuşurken ve yazarken kullanılan kelime hazinesidir" (Göğüş, 1978: 360). Üretici kelime hazinesinin işlev ve kullanım alanı alıcı kelime hazinesi ile kıyaslandığında daha sınırlıdır. Alıcı kelime hazinesi, genel kelime hazinesinin en geniş bölümünü oluşturmaktadır. "Alıcı kelime hazinesi, bilgiyi algılama ve işlemeye yönelik dil becerileri olan okuma ve dinleme sürecinde devreye girmektedir" (Onan, 2013: 9). Alıcı ve üretici kelime hazineleri arasında önemli ayrımlar vardır. "Duyduğumuzda ya da okuduğumuzda anlamını kavrayabildiğimiz birçok kelimeyi, konuşurken ya da yazarken kullanamayız. Tanık olduğumuz ya da yaşadığımız, gerçekte birbirinden bağımsız birçok olayı ve durumu aktarırken kullandığımız kelimelerin ortak olması, kişisel tercihin bir

Ana Dili Öğretiminde Yapılandırmacı Hedefler Üzerine Bir Tasnif Çalışması

sonucudur. Bu noktada kişisel tercihimizi belirleyen husus, kelimelerin bellekte hangi önceliklerle depolandığı olabilir” (Karadağ, 2005: 21).

Şekil 2. Kelime Hazinesinin Türleri ve Boyutları

Ana dili eğitimi dersinin temel hedeflerinden biri, öğrencilerin alıcı ve üretici kelime hazinelerini derinlik, genişlik ve ağırlık boyutlarında geliştirmektir. “Derinlik, sözcüklerin çeşitli anlamlarını bilmek demektir” (Göğüş, 1978: 360). Bilindiği gibi sözcükler bir dilde sadece gerçek anlamlarıyla bulunmazlar. Diller, kavramlar karşısında yeni kelimeler türetmek yerine mevcut kelimelerden yararlanmaktadır. Bu sebeple her dilde, belirli bir dönemde bir anlamla ortaya çıkan bir sözcük zaman içerisinde, içinde bulunduğu toplumun uzlaşımına bağlı olarak farklı anlam değerleri kazanmaktadır. Zaman içerisinde ortaya çıkan bu anlam değerleri okuma, dinleme, konuşma ve yazma sürecinde bağlama göre belirlenmektedir” (Onan, 2013; 74). Bağlama göre belirlenen bu anlam değerleri, kelime hazinesinin derinlik boyutunu oluşturmaktadır.

“Genişlik, çeşitli konularda sözcük bilmek anlamına gelmektedir” (Göğüş, 1978: 360). Genişlik kavramı, kelime hazinesinin nicelik boyutunu ilgilendirmektedir. “Öğrencilerin farklı konularda yazılmış olan metinleri anlayabilmeleri ve yine aynı konularda sözlü ve yazılı olarak düşünce üretebilmeleri için kelime hazinelerinin genişlik boyutunda geliştirilmiş olması gerekmektedir” (Onan, 2013: 116). Alıcı ve üretici kelime hazinelerinin bir diğer boyutunu ağırlık oluşturmaktadır. “Ağırlık, bir konuda çok sözcük bilmek demektir” (Göğüş, 1978: 360). Ağırlık kavramı, öğrencilerin belirli bir konuda kazandıkları kelime ve terimlerle ilgilidir.

Görüldüğü gibi, kelime hazinesinin alıcı ve üretici alanda nicelik (miktar) ve nitelik (derinlik, genişlik, ağırlık) boyutlarında gelişmiş olması, öğrencinin kelime kalitesini belirlemektedir. Anlama ve anlatmaya yönelik temel dil becerilerinin ve analiz, sentez, sorgulama, karşılaştırma, eleştirme, karar verme şeklinde ifade edilen zihin becerilerinin gelişimi açısından son derece önemlidir. Töz hâlindeki anlama ve düşünceye biçim kazandıran öğrencinin sahip olduğu kelime birikimi ve bu birikimin kalitesidir.

Dil Farkındalığı ve Bilinci Oluşturmaya Dönük Hedefler

Ana dili eğitiminin önemli hedeflerinden biri de öğrencilerin dil farkındalığı ve dil bilincini geliştirmek olmalıdır. “Dil farkındalığı, bireyin kendi sözlü ve yazılı dil kullanımını da denetleyebileceği biçimde sözcük seçiminden biçimbirimsel, sözdizimsel ve anlamsal yapı doğruluğuna, yazım ve noktalama kurallarından düşünce düzenleme, aktarma becerisine kadar ana dilin doğru ve etkin kullanımına yönelik olarak geliştirdiği bilinçli bir dil kullanımı duyarlılığı olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, bireyin kendi dilinin özelliklerine ve kullanımına karşı geliştirdiği bilinçli bir duyarlılık anlamında kullanılmıştır. Daha açık bir ifadeyle, dil ve üst dil adına, eğitim süreci içinde verilen ve birey tarafından bilinçli olarak öğrenilen açıklayıcı bilgi birimleri, zaman içinde yinelenen uygulamalar ve zihin kontrolü ile otomatik bir şekle dönüşüp örtük bilgi biçimine dönüştürülerek dilbilimsel farkındalığın parçası hâline getirilebilir” (Büyükkantarcıoğlu, 2006: 104-106). Dil farkındalığı, öğrencinin kendi diline karşı geliştirmesi gereken bilişsel ve duygusal bir duyarlılıktır. Dil farkındalığında ve dil bilincinde ulaşılması gereken hedef; dile ait bilginin örtük (refleksif) hâle getirilerek her temel beceri düzeyinde her zaman doğru kullanmaktır. Dile ait bilgilerin semantik (akademik) bilgi düzeyinde kalması, farkındalık için yeterli değildir. Farkındalığın oluşması için bu bilginin prosedürel (sürekli ve örtük) hâle getirilmesi şarttır. Aşağıdaki tabloda dil farkındalığı ve bilincinin oluşum aşamaları verilmiştir.

<p style="text-align: center;">Başlangıç Aşaması <i>Dil Ediniminin Başlangıcı - Anne Karnından İtibaren</i></p>
<p style="text-align: center;">Örtük Bilgi Aşaması <i>Okul Öncesi Dönem</i></p>
<p style="text-align: center;">Açık Bilgi Aşaması <i>Okul Dönemi – Semantik (Akademik) Bilgi Kazanımı</i></p>
<p style="text-align: center;">Örtük Bilgi Aşaması <i>Okul Dönemi – Semantik Bilgiden Prosedürel (Örtük ve Sürekli) Bilgiye Geçiş</i></p>
<p style="text-align: center;">İşlevsel Dil Kullanımı Aşaması <i>Ana Dili Farkındalığı ve Dil Bilincinin Oluşması – Dilde Doğru Kullanımlarının Bir Alışkanlık Hâline Geldiği Aşama</i></p>

Şekil 3. Dil Farkındalığı ve Dil Bilincinin Oluşum Aşamaları

Dile karşı geliştirilen farkındalık, bir üst aşama olan dil bilinci için de zemin oluşturacaktır. Dil farkındalığı ve bilinci gelişen öğrenci, dildeki doğru kullanımları alışkanlık hâline getirmiş demektir.

Estetik ve Sanat Bilinci Kazandırmaya Yönelik Hedefler

Estetik ve sanat bilinci kazandırmaya yönelik olarak 2015 ve 2017 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Programları'nda, sanat ve estetik kavramlarıyla ilgili iki hedefe yer verilmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Öğrencilerin; milli, manevi, ahlaki, tarihi, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak, milli duygu ve düşüncelerini güçlendirmek.
2. Öğrencilerin; Türk ve dünya kültürüne ve sanatına ait eserler aracılığıyla milli ve evrensel değerleri tanımalarını sağlamak (MEB, 2015-2017).

Bu iki temel hedefin ana düşüncesi, öğrencilerin estetik ve sanat eserleri vasıtasıyla milli ve evrensel kültür değerlerini tanımalarına fırsat sağlamaktır. Bu iki hedefte estetik ve sanat kavramları, yerel ve evrensel kültür değerlerini kazandırma yönünden ele alınmıştır. Oysa ana dili derslerinde metinler aracılığıyla kazandırılacak sanat ve estetik bilinci, öğrencinin akademik başarısını da olumlu yönde etkileyecektir. "Bugün dünyada eğitim politikalarını belirleyenler ve eğitimciler, genellikle sanatın eğitimdeki rolünü destekleyecek veriler aramaktadırlar. Yapılan bir araştırmada, sanat odaklı eğitim veren okullardaki öğrencilerin aynı bölgedeki diğer okulların öğrencilerine göre 5-6 akademik alanda, ortalama 20 puan daha yüksek akademik başarı gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu okullar zaman içinde, çevredeki herkesin büyük bir istekle tercih ettiği eğitim kurumları hâline gelmiştir" (Artut, 2013: 122). Sanat eğitimine ağırlık vererek oluşan bilinç, öğrencilerin akademik başarılarını niçin bu kadar yükseltmektedir? Bunun cevabını, sanat eğitiminin işlevlerinde aramak gerekir. Sanat eğitimi yoluyla oluşturulan sanat ve estetik bilinç (Artut, 2013: 123)'e göre bireyin / bireyde;

1. Yaratıcılığını geliştirmektedir.
2. Araştırmacı, inceleyici ve sorgulayıcı bir bilişsel yapı oluşturmaktadır.
3. Entelektüel kültürel bakış açısını geliştirmektedir.
4. Kendine olan güven duygusunu kazandırmakta, kendini tanımlamasını olanaklı kılmaktadır.
5. Eleştirel bakış açısı, eleştirel düşünce ve sezgi gücünün gelişimini sağlamaktadır.
6. Görme becerisi ve olasılıkları tahmin edebilme gücünü kazandırmaktadır.
7. Sağlıklı etkileşim ve iletişim kurmasına olanak sağlamaktadır.
8. Taklit ve kopyacılıktan uzak, özgün ve yaratıcı bir anlayış geliştirmektedir.
9. Manevi, duyuşsal, bilişsel algı gücünün gelişimine katkı sağlamaktadır.
10. Sorunlarıyla başa çıkabilme, kendini ifade edebilme becerisini geliştirmektedir.
11. Sosyal ve duygusal gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Türkçe dersleri, ders kitaplarındaki metinler aracılığıyla bu işlevlerin kazandırılmasına katkı sağlayabilecek bir potansiyele sahiptir. Dil kullanımı, bir yönüyle bilgi, bir yönüyle yaratıcılık ve beceri gerektiren bir eylemdir. Estetik ve sanat bilinci, dil kullanımının yaratıcı ve beceri gerektiren yönünü desteklemektedir.

Bireysel ve Sosyal Gelişimle İlgili Hedefler

Bireysel ve sosyal gelişim, eğitim sürecinin vazgeçilmez iki unsudur. 2015 yılı Türkçe Dersi 1-8. Sınıflar Programı'ndaki hedefler incelendiğinde, *“Öğrencilerin kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişimlerini sağlamak”* (MEB, 2015) şeklinde, doğrudan doğruya bireysel ve sosyal gelişim kavramlarını ilgilendiren bir hedefle karşılaşılıyor. Ana dili derslerinde geniş bir potansiyele sahip olan metinler, öğrencinin bireysel ve sosyal gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Metinler, bireysel ve sosyal gelişim işlevini dolaylı yaşantılar yoluyla yerine getirmektedir. *“Dolaylı yaşantı; edebi metinler yoluyla kazanılan deneyimlerdir”* (Göğüş, 1978: 89). Çocuk, içinde yaşadığı çevrede, duygusal ve düşünsel yönden sınırlı bir bakış açısına sahiptir. Edebi eserler vasıtasıyla bu sınırlı bakış açısını geliştirme fırsatı bulur. *“Bireysel ve sosyal değerlerini geliştirmede, edebi metinler yoluyla kazandığı deneyimlerin önemli bir payı vardır. Dolaylı yaşantılar yoluyla, yakın ve uzak çevresindeki insanları tanıma fırsatını elde eder. Bu kazanımlar vasıtasıyla psikolojik ve sosyolojik açıdan kendini geliştirir”* (Onan, 2013: 90).

Bireysel ve sosyal gelişimle ilgili hedefler, duygusal okuryazarlık becerilerini de kapsamaktadır. Duygusal okuryazarlık alanı, kişisel ve sosyal gelişimle ilgili olan empati, güvengenlik, kendini açma, dinleme, arabuluculuk, öfke yönetimi, çatışma çözme vb. kavramlardan meydana gelmektedir. Ana dili derslerinde, metinlerdeki dolaylı yaşantılar aracılığıyla duygusal okuryazarlık becerilerinin kazandırılması mümkün olacaktır.

Sonuç

Ana dili öğretiminde yapılandırmacı hedeflerin gerekçeli olarak analiz edildiği bu çalışma, iki ana bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın giriş niteliğindeki birinci bölümünde, ana dili öğretimi, yapılandırmacı eğitim sistemi ve hedef kavramları üzerinde durulduktan sonra 2015 ve 2017 Türkçe 1-8. Sınıflar Öğretim Programları'nda belirlenen hedeflerin yapılandırmacı eğitim sistemi ile uyumluluğu ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ana dili öğretiminde ön plana çıkarılması gereken yapılandırmacı hedefler, ayrı başlıklar altında analiz edilmiştir. Tasnif edilen hedefler şu başlıklar altında ele alınmıştır:

1. İletişimsel Hedefler
2. Değerlere Yönelik Hedefler

Ana Dili Öğretiminde Yapılandırmacı Hedefler Üzerine Bir Tasnif Çalışması

3. Bilişsel Becerilere Yönelik Hedefler
4. Bilgi Odaklı (Epistemolojik) Hedefler
5. Temel Dil Becerilerine Yönelik Hedefler
6. Kelime Hazinesini Geliştirmeye Yönelik Hedefler
7. Dil Farkındalığı ve Dil Bilinci Oluşturmaya Yönelik Hedefler
8. Estetik ve Sanat Bilinci Oluşturmaya Yönelik Hedefler
9. Bireysel ve Sosyal Gelişimle İlgili Hedefler

Çalışma kapsamında, yukarıda sıralanan hedefler ayrı ayrı analiz edilmiştir. Öğretmen adaylarında ana dili öğretiminin hedeflerine yönelik bir farkındalık oluşturma açısından programda belirlenen hedeflerin tematik başlıklar altında incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Hedeflerin hızlı bir şekilde geri çağrılabilir olmasının öğrenme öğretme sürecini olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir. Hedefler üzerinden geliştirilen farkındalık, öğretmenin mesleki gelişimine de katkı sağlayacaktır. Öğretmen açısından hedefler, uzman olduğu alanın dil eğitimine yönelik farklı yol haritaları anlamına gelmektedir.

Kaynaklar

- Akyol, H. (2005). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Artut, K. (2013). *Sanat eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başkan, Ö. (2003). *Bildirişim, insan - dili ve ötesi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Bıyıklı, C. (2008). *Yapılandırmacılığı nasıl uygulamalıyız?* Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın öğretimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Günay, D. (2001). *Dil ve iletişim*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Kaya, A. (2010). *İletişime giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. (2011). Zihinsel ve Fiziksel Bir Süreç Olarak Okuma, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 15-29.
- MEB (2015). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Onan, B. (2013). *Dil eğitiminin temel kavramları*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Onan, B. (2016). Türkçenin ana dili olarak öğretiminde epistemolojik alan. *XI. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri. Budapeşte – Macaristan*.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Yargı Yayınları
- Yalçın, A. (2006), *Türkçe öğretim yöntemleri (Yeni yaklaşımlar)*, Ankara: Akçağ Yayınevi.